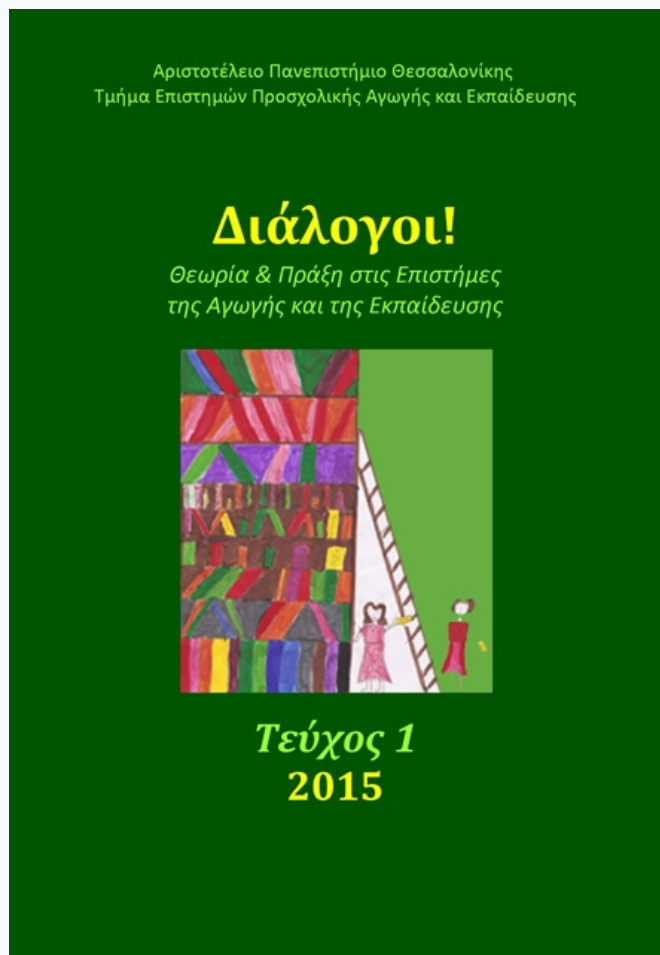

Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2015)

Οικονομίδου, Σ. (2015). Το παιδί πίσω από τις λέξεις: Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων. Αθήνα: Gutenberg

Meni Kanatsouli

doi: [10.12681/dial.8886](https://doi.org/10.12681/dial.8886)

Copyright © 2016, Meni Kanatsouli

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Kanatsouli, M. (2016). Οικονομίδου, Σ. (2015). Το παιδί πίσω από τις λέξεις: Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων. Αθήνα: Gutenberg. *Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης*, 1, 143-145. <https://doi.org/10.12681/dial.8886>

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Οικονομίδου, Σ. (2015). *Το παιδί πίσω από τις λέξεις: Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων*. Αθήνα: Gutenberg

Μένη Κανατσούλη

Α.Π.Θ.

Η συγγραφέας του βιβλίου Σούλα Οικονομίδου, αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο, είναι μεταξύ των θεωρητικών της Παιδικής Λογοτεχνίας πολύ γνωστή και με ιδιαίτερη αναγνώριση για τον ευρηματικό και ευαίσθητο τρόπο με τον οποίο προσεγγίζει ζητήματα που αφορούν βιβλία για παιδιά. Το πρώτο της βιβλίο *Χίλιες και μία ανατροπές. Η νεότεριότητα στη λογοτεχνία για μικρές ηλικίες* (1^η έκδοση Ελληνικά Γράμματα, 2^η Πατάκης) αποτελεί μια πολύ σημαντική συμβολή στην ελληνική θεωρία της Παιδικής Λογοτεχνίας (ΠΛ), καθώς εισάγει πρωτοποριακές ιδέες και για την θεώρηση του εικονογραφημένου βιβλίου –ιδιαίτερα των «ανατρεπτικών» παιδικών βιβλίων-, αλλά και για το είδος του αναγνώστη που υπάρχει μαζί με αυτό. Στο τελευταίο της βιβλίο με τον τίτλο *Το παιδί πίσω από τις λέξεις: Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων* η κ. Οικονομίδου βλέπει πολύ βαθιά, πίσω από την επιφάνεια των βιβλίων για παιδιά, διαπερνά το υλικό της και συνεπώς στοχάζεται και αναστοχάζεται πάνω σε ουσιώδη ερωτήματα που αυτό της θέτει. Ως μια επιστήμονας που παιδεύει το υλικό της, το αναψηλαφεί και επανέρχεται σ' αυτό, δεν είναι τυχαίο που βλέπουμε να ενσωματώνονται στα κεφάλαια του βιβλίου της βασικές ιδέες που υπάρχουν ήδη σε προηγούμενες επιστημονικές δημοσιεύσεις της: δείγμα της βαθιάς επιστημοσύνης της κ. Οικονομίδου, η οποία τα θέματα που την απασχολούν τα επαναφωτίζει συνεχώς υπό το πρίσμα νέων ιδεών ή νέων θεωριών.

Πριν περάσω στο είδος των «εννοούμενων αναγνωστών» έτσι όπως προβάλλουν από τα κεφάλαια του βιβλίου, θέλω να κάνω κάποιες πρώτες βασικές παρατηρήσεις:

1. Το βιβλίο της αποτελεί κατ' αρχάς ένα εργαλείο ορισμών για όρους που χρησιμοποιούν οι ερευνητές της ΠΛ αλλά που κάποτε ταλαντεύονται ή δεν είναι απόλυτα σίγουροι για την ακριβή εννοιολόγησή τους. Έτσι διευκρινίζονται όροι, όπως π.χ. «εννοούμενος αναγνώστης», ως αυτός που δημιουργείται μέσα στο λογοτεχνικό έργο και λειτουργεί ως ο ιδανικός ερμηνευτής του (αξιοποιώντας θεωρίες όπου συναντιέται η Suleiman με τον Iser).
2. Μελετά προσεκτικά και αναδεικνύει τις διαφορές ή και τις λεπτές διακρίσεις που αναπτύσσονται πλέον μεταξύ των θεωρητικών της ΠΛ σχετικά με τον αναγνώστη, π.χ. για τον Chambers ο αναγνώστης έχει καίρια θέση, αποκτά δύναμη, αυτό όμως ισχύει

στο βαθμό που θα μπορέσει να ανακαλύψει αυτό που τελικά θέλει ή έχει στο μυαλό του ο συγγραφέας. Αντίθετα για τον Stephens, ο αναγνώστης είναι κυριολεκτικά κυρίαρχος εφόσον αυτό που επιδιώκεται να αναδειχθεί είναι ότι δεν υπάρχουν οι σωστοί και επιθυμητοί τρόποι λογοτεχνικής ανάγνωσης.

3. Επίσης, στο βιβλίο προβάλλονται οι λεπτές διακρίσεις των θεωρητικών ΠΛ σχετικά με έννοιες τώρα εισερχόμενες στο ρεπερτόριο της θεωρίας στην Ελλάδα, όπως το *ambivalent text* της Shavit ή το *shadow text* του Nodelman.
4. Εδώ όμως να κάνω μια παρένθεση και να πω ότι η συγγραφέας δημιουργεί και δικούς της όρους, κάτι που μπορεί φυσικά να εξηγηθεί από την επιστημονική άνεση του ώριμου μελετητή αλλά και τη διεισδυτικότητα με την οποία προσεγγίζει το υλικό της. Αναφέρω ενδεικτικά το δικό της όρο «παιδαγωγική ορθότητα».
5. Στο βιβλίο αξιοποιείται μια σειρά λογοτεχνικών κειμένων ως υλικό προς εξέταση για την ανάδειξη του αναγνώστη. Οι επιλογές της αυτές είναι πολύ έξυπνες, καλύπτουν μια ευρεία γκάμα κειμένων και ειδολογικών κατηγοριών, της δίνουν άλλωστε τις βασικές ιδέες ώστε να στήσει τελικά και τις κατηγορίες/κεφάλαια του βιβλίου της. Τα λογοτεχνικά της κείμενα βλέπουμε να τα διαπερνά μια πολλαπλότητα και ποικιλία επιλογών για το «στήσιμο» των διαφορετικών εννοούμενων αναγνώστων. Δηλαδή:

A. Με ποιο τρόπο υπάρχει ο εννοούμενος αναγνώστης, άρα και η παιδική ηλικία σε παλαιότερα κείμενα, π.χ. στον Πεντζίκη, τα οποία μάλιστα δεν προορίζονταν καν για παιδιά; Τέτοια κείμενα της δίνουν αφορμή για να κάνει λόγο για τη νοσταλγία της παιδικής ηλικίας και την αποτύπωσή της σε κείμενα λογοτεχνικά.

B. Προκαλούν την αντιληπτικότητα του αναγνώστη του βιβλίου της οι λεπτές παρατηρήσεις της για το νεότερο –ακόμη και για την εποχή μας- βιβλίο του Τριβιζά, τα *88 Ντολμαδάκια*. Κυρίως πώς περιγράφεται μέσα από αυτό ο αναδυόμενος αναγνώστης: ότι τελικά είναι μεν ο εξωκειμενικός αναγνώστης αυτός που επιλέγει την πορεία της ιστορίας – πώς θα εξελιχθεί το στόρι;- , αλλά αυτό γίνεται με λύσεις που είναι ήδη προκατασκευασμένες και ιδεολογικά επιβεβλημένες από το συγγραφέα (δια του εννοούμενου αναγνώστη). Κατ' αυτόν τον τρόπο ασκεί η Οικονομίδου ένα είδος διακριτικής αλλά ευδιάκριτης κριτικής στο έργο του σημαντικού αυτού συγγραφέα παιδικών βιβλίων.

Γ. Εύστοχη η παρατήρησή της ότι στα βιβλία της Αμάντας Μιχαλοπούλου με ήρωα τον Ισίδωρο, ο εννοούμενος αναγνώστης στην πραγματικότητα είναι ενήλικος, ενώ καίριες είναι οι επισημάνσεις της για τις ιδιαιτερότητες του διττού αναγνώστη στις διασκευές.

Δ. Για την κατηγορία των βιβλίων γνώσεων –για τα οποία ο αριθμός ελληνικών μελετών ομολογουμένως είναι περιορισμένος- επισημαίνει τη δυσκολία ανάγνωσής τους, όταν οι παρεχόμενες πληροφορίες είναι αλλοπρόσαλλες και όταν μάλιστα δεν υπάρχει ουσιαστική σύνδεση του κειμένου με τις εικόνες που το συνοδεύουν.

Ε. Σε σχέση με το εικονογραφημένο βιβλίο, αλλά και την εικόνα στην οθόνη, αξιοποιεί απόψεις από το χώρο των πολιτισμικών σπουδών για τις εικονιστικές απεικονίσεις και κυρίως υπογραμμίζει τη σημασία του πολιτισμικού πλαισίου εντός του οποίου βλέπουμε μια εικόνα. Στο κεφάλαιο αυτό υπάρχει μια ευρύτατη αναφορά στις διαφορετικές επιστημονικές θεωρήσεις της εικονογράφησης των παιδικών βιβλίων. Υπογραμμίζω τις εύστοχες παρατηρήσεις της για τον αναγνώστη των εικονογραφημένων βιβλίων που εκ των πραγμάτων μετακινεί συνεχώς τον τρόπο θέασής τους (από τον εξωκειμενικό/πραγματικό αναγνώστη), καθώς τη μια στιγμή γίνεται αναγνώστης κειμένου και την άλλη αναγνώστης/θεατής εικόνων. Όμως αυτού του είδους οι χειρισμοί από την πλευρά των

συντελεστών του εικονογραφημένου βιβλίου, δηλαδή μέσω της εστίασης, έχουν συνέπειες για την ιδεολογικό προσανατολισμό του αναγνώστη παιδιού. Συμπέρασμα που είναι ιδιαίτερα καθοριστικό για το πώς αξιολογούμε τελικά –ως κριτικοί της παιδικής λογοτεχνίας– τον εννοούμενο αναγνώστη των κειμένων για παιδιά.

Εν κατακλείδι, *Ο εννοούμενος αναγνώστης των παιδικών βιβλίων* είναι μια μελέτη πολύ χρήσιμη για κάθε κοινό που ενδιαφέρεται για την ΠΛ, φοιτητές, εκπαιδευτικούς αλλά και ακαδημαϊκούς. Όμως δεν εξαντλείται με την πρώτη ανάγνωση, χρειάζεται κανείς να διαβάσει προσεκτικά για να εντοπίζει τις φιλοσοφικές και ιδεολογικές παρατηρήσεις που εμπερικλείονται και να είναι σε θέση να συνδυάζει –με το να ξαναγυρίζει στα προηγούμενα– το πλήθος των απόψεων που διανθίζουν τα κεφάλαια του βιβλίου. Πρόκειται για ένα βιβλίο πρωτότυπο και μοναδικό στη σειρά των δοκιμίων της ελληνικής θεωρίας της ΠΛ.